

DECEMBER 2021 / Vol:7, Issue:46 / pp.2263-2275

Arrival Date : 24.11.2021

Published Date : 25.12.2021

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.804>

Cite As : Levent, A. & Levent, C. (2021). "Arapgir Dügün Geleneği", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 7(46):2263-2275.

Research Article

ARAPGİR DÜĞÜN GELENEĞİ

Arapgir Wedding Tradition

Öğr.Gör. Ayşe LEVENT

Turgut Özal Üniversitesi, Arapgir Meslek Yüksek Okulu, Geleneksel El Sanatları Programı Öğretim Görevlisi,
Malatya/Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5008-0633

Cumali LEVENT

Tarihçi Yazar

ORCID ID: 0000-0002-8564-7262

ÖZET

Yaşamın önemli üç evresinden biri olan evlenme, yaşanmışlığı geride bırakarak yeni bir eşliğe katılmaktır. Evlenme, toplumlara göre belli bir düzen çerçevesinde görenek ve ritüelleri ile yapılmaktadır. Arapgir, tarihî ve kültürel zenginliğinin yanı sıra tabiat ile de dikkat çekmektedir. Arapgir düğün törenlerinde uygulanan ve uygulanmayan değerler incelenip sonraki kuşaklara aktarılması çalışma konusudur. Kaybolmaya yüz tutmuş, düğün törenlerinin sözlü ve tatbiki yönleri araştırıldı. Arapgir düğününde devam eden gelenekler, değişiklikler ve yeni uygulamalar üzerinde duruldu. Düğün âdetleri zamana göre veya yeni uygulamalar ile değişikliğe uğramaktadır. Gelenekler şartlar karşısında terk edilmekte ya da uygulaması günümüze uyarlanmaktadır. Arapgir'deki düğünler, geleneksel olarak görülmeğe bazı uygulamalar ile de günümüz düğünlerine dönüşmektedir. Ev (bahçe) düğünleri devam etmekteyse de salonda yapılan düğünler gittikçe artmaktadır. Kına gecesi ev veya salonda yapılabilmektedir. Düğünün bir bölümü olan "Kebab Gecesi" bahçede yapılmakta, düğün ertesi gün salondaki tören ile devam etmektedir. Düğün, salonda yapıldığı gibi salon ve evde birlikte yapılanı da görmek mümkündür. Bazı ritüellerin kaynağı Orta Asya Türk Dünyası ile bağlantılı görülmektedir. Bölgeye ait özellikler taşıdığı gibi Anadolu düğün gelenekleri ile benzer tarafları da mevcuttur. Düğünlerde müzik, eğlence, ziyafet ve misafir ağır lama önemini korumaktadır. Köy düğünleri, ayrı bir başlıkta inceleme yoluna gidildi. Düğünde oyun ve enstrümanlar farklı kültür unsurunu gösterse de Arapgir düğünlerinde ahenkli bir biçimde bir arada kaynaşmıştır. Ailenin kurulmasında geçiş eşliği evlenme, düğün töreni ile unutulmaz hâle getirilmektedir. Düğün, aynı zamanda evlenecek gençlerin bu mutluluğunu topluma ilanı ve desteğini beklediği gelenektir.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Arapgir, Düğün, Evlenme, Gelenek

ABSTRACT

One of the three important stages of life, marriage is to leave the experience behind and join a new threshold. Marriage is carried out with custom and rituals within the framework of a certain order according to societies. Arapgir attracts attention with its historical and cultural richness as well as nature. The subject of study is to examine the values that are applied and not applied in Arapgir wedding ceremonies and transfer them to the next generations. The verbal and practical aspects of wedding ceremonies, which are on the verge of disappearing, were investigated. Continuing traditions, changes and new practices in Arapgir wedding are emphasized. Wedding customs are changing according to time or with new practices. Traditions are abandoned due to circumstances or their practice is adapted to the present. While the weddings in Arapgir are seen as traditional, they turn into today's weddings with some practices. Although home (garden) weddings continue, the number of weddings held in the hall is increasing. Henna night can be done at home or in the salon. Part of the wedding, the "Kebab Night", is held in the garden, and the wedding continues the next day with the ceremony in the hall. It is possible to see the wedding is held in the hall, as well as the one that is held together in the hall and at home. The origin of some rituals seems to be connected with the Turkic World of Central Asia. As well as having regional features, it also has similarities with Anatolian wedding traditions. Music, entertainment, banquets and guest hospitality at weddings remain important. Village weddings were examined in a separate title. Although the dance and instruments at the wedding show different cultural elements, they are harmoniously fused together in Arapgir weddings. In the establishment of the family, the threshold of transition is made unforgettable by the wedding ceremony. The wedding is also a tradition in which young people who are going to get married are waiting for their happiness to be announced to the community and their support.

Key Words: Malatya, Arapgir, Wedding, Marriage, Tradition

1. GİRİŞ

Malatya'ya 10 km mesafedeki Arapgir (Arabgir-Arabkir-Arapkir) 1170 metre rakımı, altmış üç mahalle ve on bini aşkın nüfusuyla, dağlık merkeze uzak bir ilçedir. Göldağı'nın düzlüklerinde geniş bir sahaya yayılmış tarihî sancak merkezî vasfı gösteren eski bir iskân alanıdır. Arapgir, Paleolitik dönemden itibaren yaşam alanı özelliğini barındırmaktadır. Eski Çağ medeniyetlerini topraklarında yaşatmış, Türk tarihi ile canlanarak

bölgenin mühim bir merkezî yapısına ulaşmıştır. Arapgir, farklı kültür unsurları ile iktisadi ve sınav kalkınmışlığı ve istihali gerçekleştirilme becerisini tarihî seyir içerisinde uygulamıştır. Arapgir'in etnik yapısı bölge insanını ayırtılmayarak, ticari ve zanaat sahalarında yerleşim alanına katkı sunarak, kalkınmasını sağlamıştır. Arapgir XIX. yüzyılda manusa kumaş imalatıyla "Arapgir" markası ile revaçta bir merkezdir. Tarihten gelen "Köhnü" adıyla bilinen farklı aromasıyla da civarlarda aranılan üzüm türüne de ev sahipliği yapmaktadır. Paleolitik döneme ait Aktaş İndelik mağaraları ve Dişterik yerleşiminde elde edilen araçlarla bu dönemde yaşamın izlerine rastlanılmaktadır. Hitit döneminden kalan bronz işçilerde önemli tarihî özellik taşımaktadır. Eski Çağ'da Arapgir hakkında kâfi ve doğru belge bulmak nerdeyse yok denecek kadardır. Olası "İspa" yerleşimi Roma döneminde buraya denk düşmektedir. Roma'nın askeri birliğinin bulunduğu Fırat Nehri sahilindeki "Dascusa" yerleşimi Arapgir'i işaret etmekteyse de Ağın olduğu da ileri sürülmektedir. Ağın'daki tarihî kalıntılar Dascusa olarak 1970'li yıllarda ilan edilmiştir. Öncesinde Dascusa Arapgir olarak gösterilmişse de Ağın'ın Arapgir'den ayrılmasıyla tarihî Roma alayının bulunduğu Dascusa Ağın toprağında belirtilmektedir. (Yüzyıllarca Arapgir'e bağlı Ağın, nahiyesi 11.05.1938 tarihinde, Arapgir'den alınarak Elazığ Keban'a bağlanır, şu an Elazığ'a bağlı kazasıdır.) Arapgir, Orta Çağ'da İran ve Roma hududunu tayin ettiğinden dolayı bu devletlerin mücadelesinde yer almıştır. Sonraki yüzyıllarda Bizans ile İran ve Arap devletlerinin Arapgir topraklarında çatışmaları söz konusudur. Roma ve devamı Bizans Devleti'ni hatırlatacak merkez ve köylerinde hayli eserler mevcuttur. Bunlardan; Taşköprü, khamosorion mezarlar, Esikli köyü, Kuyulan, Harbuzik mevkii tarihî yolları, Tümülüsler, kaya mezarları ve bazı buluntular misal teşkil etmektedir. XI. yüzyılın ilk çeyreğinde Doğu'da Ermeni topluluklarının bölgede yerleşimleri görülmektedir. Bizans otoritesinin Anadolu'da etkisini azaltmasıyla beraber Oğuz Boyları akınlar ile Doğu'da kendilerini bölgede kabul ettireceklerdir. Harput merkezli Çubuk Beyliği Arapgir'i topraklarına (1085) dâhil edecektir. Arapgir adının geçtiği en eski belge 1237'de bulunmaktadır. Kelime karşılığı "su" kapsamlı veya alakalı (çok-büyük su?) bir anlam olarak "Arapgir" düşünülmektedir. Oğuz topluluklarının küçük bir grubu "Arabgirli" olarak Arapgir'de yer alacaklardır. Bu oymak Safevi Türklerine dâhil olarak İran'a göç dahi edeceklerdir. Akkoyunlu Devleti toplulukları arasında yaşayarak, Osmanlı egemenliğine kadar yörede bu oymak tesirlidir (1515). Osmanlı egemenliği kurulunca Osmanlı Devleti'nin Diyarbakır, Sivas, Elazığ vilayetlerinin sancak merkezî idari yapısını sürdürdü. Türkiye Cumhuriyeti'nin idari düzenlemesinde 1927 yılında Malatya'ya bağlandı. XVII. Yüzyıldan itibaren Osmanpaşa Mahallesi'nin alanı yerleşime kifayet etmeyince altı kilometre güneye doğru yeni iskân sahaları oluşturuldu. XVIII. yüzyılda gelişerek büyüyen bu yeni mahalleler ile artık Arapgir bu yeni iskân bölgesi olmaktadır. XIX. yüzyılda Osmanpaşa Mahallesi (Arapgir) eski yapısından uzaklaşmış, şehir günümüz Arapgir'e doğru yapılarıyla taşınmıştır. Arapgir Yerleşimi Anku (Kozluk) Çayı ve Göz Vadisi'nin yer aldığı dağlık, arızalı bir sahadır. Osmanpaşa Mahallesi dünün Arapgir sancak merkezî günümüzde ise metruk bir şehir görünümündedir. Tarihî yapılar ve kalenin içerisinde bulunduğu mahalle, "Eskişehir-Öteşehir" mevcut konumundan ötürü adlandırılmaktadır. Osmanlı döneminin hareketli, ticari vasfı ile öne çıkan Arapgir göç neticesinde nüfusu azalarak, ticari kabiliyetlerini de yitirerek, şehir idari yapısını kaybederek kaza seviyesine gerilemiştir. Bu gerilemeye ana yollara ve demiryoluna bağlantısının olmayışı ileri sürülmektedir. Arapgir halkından bazıları İstanbul'a giderek, Osmanlı Saray'ında hizmette bulunmuş olmaları hasebiyle temayüz ederek ağa, vezir ve sadrazam unvanlarıyla devlet kademesinde vazife üstlenmişlerdir. Arapgirliyle açılan bu kapı devletin yıkılışına kadar sarayda görev almak isteyenlere umut olmuştu. Arapgir'e 1020'li yıllarda gelen Ermeni toplulukları; şehir içerisinde çoğunluk olarak ticari ve zanaat cihetleriyle meşgul olarak iktisadi hayata hareketlilik kazandırmışlardır. Yüzyıllar boyunca birlikte yaşam süren İslam ve gayrimüslim nüfus birçok alanda birbirlerini etkilemişlerdir. Bu tesiri günümüzde maddi ve manevi bakiyelerini ilçede hissetmekteyiz. Arapgir halkının kültürel yönleri kendilerini gelişmeye ve yeniliklere karşı açık tutmaktadır. Bu durum geçmişte devlet adamları ile günümüzde de girişimleriyle ifade etmektedir. Ülkenin değişik şehirlerinde yaşamlarını sürdüren Arapgirliyle memleketlerine karşı oldukça hissi bağları kuvvetli bulunmaktadır. Arapgir tabiatı, eserleri, yöresel ürünleri ve kendine ait değerleriyle Malatya'nın önemli kültürel unsurlarını taşımaktadır (Levent, 2011:1-35).

2. DÜĞÜN

Doğum, evlenme, ölüm hayatın üç mühim evresini teşkil etmektedir. Bu evreler, doğumla başlayıp evlenmeyle devam eden ve ölümle nihayetlenen mertebelerdir. Bu geçiş evreleri alt birimler hâlinde; görenek, adap, merasim, ritüel, dinî ve sihri fonksiyonel özellikler barındırmaktadır. Geçiş evrelerinin içerisinde yer aldığı yapıya uygun bir biçimde hareketle insanın değişen statüsünü tespit, takdis ve kötülüklerden muhafazası gerekmektedir. Genel kanaate göre; geçiş dönemlerinde kişi zayıf ve dışarıdan gelebilecek tesirlere maruz kalacağından dolayı korunması gereklidir. Beşeriyetin geçiş aşamalarıyla alakalı; fikir, tasavvur, tavır, hareket ve tatbik unsurları toplumlarda bazı farklılıklar gösterse de esas hatlarıyla bütün insanlığı ilgilendiren vasıf

özelliğindedir (Örnek, 2000:131). Düğünler, düğün sahiplerinin dışında düğünün yapıldığı yerin ve çevresindekilerin ortak katılımıyla gerçekleşen bir sosyal hadisedir (Ataman, 1992: 11). İnsan neslinin sürekliliği, kadın ve erkeğin birlikteliğinden meydana gelmektedir. Evlilik, iptidai ve medeni cemiyetlerde dönem ve mekân açısından kabul gören sosyal ve bireysel kuraldır. Evlenme ile aile yasal bir kimlik kazanmaktaydı. Cemiyetin seviyesi hangi noktada bulunursa bulunsun ailenin esas dayanağı evlenme yoluyla görülmektedir (Erkul, 2002: 58). Karşılıklı az veya çok karşıt birden fazla şeyleri bulunduran, muhtevastaki bol detay çeşitliliğiyle hayatın safhalarından biri de evlenme aşamasıdır (Boratav, 1984:167).

Aile cemiyetin ilk basamağı, Türk sosyal yaşamının alt kademesindeki küçük birimdir. Türklerde aile ve yakınlarını birbirine kenetleyen bağ dokusu hayatın esasıdır. Geçmişte ve bugünde Türk aile esası çekirdek aile özellikleri taşımaktadır. Bu yapıya misal olarak; evlenmeyi ileri sürmek mümkündür. Erkek evlat evlenme vasıtasıyla baba ocağından ayrılarak kendine ait ev kurmak, ailesini meydana getirmekle yükümlüydü. Babanın mesuliyetleri arasında erkek evlatlarını evlendirerek onların kendilerine ait aile kurmalarına yardımcı olmak da vardır (Koca, 2002: 15-15).

Düğün ananesi, Anadolu'da yörelere ait bazı değişik uygulama içerisinde bulunmasıyla beraber özünde yeni hayata başlayacak olanlara destek mahiyetindedir. Evlilik vasıtasıyla mutlu bir yaşamın, neslin devamının, yeni bir aile olmanın temelleri atılmaktaydı. "Ev" den gelen "evlenme" kelimesi çiftin bu suretle yeni bir sosyal yapıya geçtiklerinin ilanıdır. Düğünün ilk çağrıştırdığı evlilik merasiminin getirdiği birçok unsurun hazırlığı ve telaşının yanı sıra inanç yönlüde değerler barındırmaktadır. Düğünün bir diğer yapıma tarzı da erkek çocuklarının "sünnet" merasimleridir. Bu düğün, evlilik kadar unsurlar göstermese de toplumda kabul gören bir uygulama sergilemektedir. İnsan yaşantısına tesir eden âdetlerden olan düğün yeni bir hayat akışına geçiş merasimidir. Ananelerimizin önemli bir yönünü temsil eden düğün toplumdaki yerini geçmişte olduğu gibi günümüzde de hâlâ korumaktadır. Evlilik törenlerinin yanı sıra sonradan yapılan sünnet törenleri de düğün olarak kabul görülmesiyle düğünün sahasının genişlediği görülmektedir. Düğünün anlamı "toy günü" veya "tü günü" kelimelerinden günümüze ulaştığı varsayılmaktadır. Düğünlerdeki yemek ve içecek ikramından hareketle toy gününe götürülmektedir. Kuş tüyü ile evlerde yapılan süslemelerden hareketle "tü" gününe bağlanmaktadır. Kabul gören diğer bir tanımlamada; düğünün "düğmek" mastarından düğümlemek, bağlamak ile açıklanmaktadır. Bağlama kelimesi "akit" kelimesiyle de izah edilerek evlilikte akit, nikâh manasından düğün ile irtibatlandırılmaktadır (Yakıcı, 1991: 33).

Aile, insanın varlığını sürdürmesi amacıyla kadın ile erkeğin kabul gören anlayışla oluşan birlikteliğine denir. Sosyal yapının en alttaki birimidir. Yeni sosyal yapı, ailenin meydana gelişi mühim bir hadise sayıldığından dolayı "toy" düğün merasimiyle yapılırdı. Aileye yeni fertlerin katılımıyla nihayetlenirdi. Düğün toyu ile gerçekleşen evlenme Türk yaşamının asli unsurudur. Kız tarafına "kalın" adı altında maddiyat verilmektedir. Günümüzde "kalın" başlık parası yerine geçmektedir (Baykara, 2001: 153-154). İnsanları kaynaştıran, bağlılıkları artıran, toplum ilişkilerinde izlenecek davranışları fark ettiren, mevcut değerlerinin yaşatılması gibi hususiyetler taşıyan düğünler kültürün vazgeçilmez unsurudur. Toplumun sonraki nesillere aktaracağı bilgi birikiminde, düğün ile yapılanlar önem arz etmektedir. Düğünün oluşması için gereken şartlardan başlanmak üzere sonuna kadar ki süreç belli bir düzen içerisinde yürütülmektedir. Düğünde görücü aşamasında başlayan hazırlığı nişan, kına, nikâh, ziyafet, ziynet takdimi, yöreye ait gelenekler, dinî icaplar, müzik, spor, oyun ve eğlence gibi birçok tatbiki yönü mevcuttur. Mizaçları aynı olmamasına rağmen evlenme vasıtasıyla kız ve erkeğin kaderlerini bir araya getirerek hayata tutunmaları, karşılıklı kurulan hısımlık bağları ile evlenme bir nevi genişlemeyi de beraberinde getirmektedir

3. ARAPGİR DÜĞÜN GELENENEĞİ

3.1. Görücü Gitme (Hirovuğ)

Evlenecek erkeğin kız tercihi kendi imkânlarıyla veya etrafındakilerin bilgilendirmesiyle gerçekleşmekteydi. Üçüncü bir yolda kızı kendi rızasıyla kaçırmak ki bu pek sık rastlanan bir durum olmamaktaydı. Yakın zamanlara kadar evlenme görücü usulüyle büyük ölçüde gerçekleşmekteyse de günümüzde sosyal imkânlar nedeniyle karşılıklı anlaşmalarla yapılmaktadır. Evlenecek erkeğin isteyeceği kızın sosyal ve ekonomik cihetlerini dikkatte almak zorundaydı. Kendi cemiyet sahası dışına çıkıldığı takdirde netice müspet olmayacaktır. Aileler statülerine göre hareket etmekte bunun dışına kolay kolay çıkamazlardı. Bazı istisnai hâllerde kız ve erkek arasındaki hissî bağ veya taraflardan birinin kusurlu olması hâlinde bu durumu kaide dışı yapmaktadır.

İstenilmekle niyetlenen evlilik çağına gelmiş kızı önce erkeğin yakınları; hala, teyze, yenge veya komşu bir kadın kızın ve ailesinin hakkında bilgi toplarlardı. Bu araştırmada kızın ruh ve fizik hâli, marifetleri detaylı

şekilde öğrenilmeye çalışılırdı. Müspet olursa kızın ailesine kızınıızı oğlumuz istemeye geleceğiz haberi gönderilirdi. Kız tarafı teklifi kabul ederse “irovuğ-hirovuğ” gelecek denilirdi. Kızı istemeye gelenlere yerel olarak verilen bir tabirdir. Farsça, rubah-rubeh-rubehek tilki karşılığıdır (Şükün, 1944: 1026). Ruvi-rovi Erzurum, Van, Bingöl ve Muş illerinde görücüye karşılık gelen kavramdır (Yalçınkaya, 2020: 231). Kürtçe “Rovi” tilki anlamına gelmektedir (Karademir, vd. 2014: 255). Bu kelime Arapgir’de “irovuğ, hirovuğ” telaffuzuyla ifade edilmektedir. Arapgir ahali kelimenin anlamı hakkında bilgi sahibi olmadıkları, görücü gelmek-gitmekle ilgili bir söyleyiş olarak atalarından kendilerine intikali söz konusudur.

Altay, Yakut Türklerinin anlatılarında tilki bulunması tilkinin ilk dönemlerde ata sembolüyle izah edilmektedir. Alpleri bazen muhafaza eden ruhlar arasında da sayılmakta, postu şaman merasimlerinde kullanılmaktadır. Tilki aynı zamanda hilekâr ve kurnaz yönleriyle de Türklerde anılmaktadır (Çoruhlu, 2002:157). Tilkinin becerikliliği görücülükte değerlendirilerek burada İslamiyet öncesi Türk inanç sistemlerinden günümüze kadar gelen ve Anadolu’da uygulanan yok olmaya yüz tutmuş bir kültür unsuru olarak görmekteyiz. Kıza görücü gidildiğinde istendiği sırada konuşmayı yapacak olan kişinin hitabeti önemlidir. Karşı tarafın tereddütlerini giderecek, ikna kabiliyetine haiz birinin bunu yapması kız tarafının düşüncelerini etkileyebilmektedir. Kız tarafı durumun değerlendirilmesi için erkek tarafından zaman isterdi, aile büyükleriyle istişare edilirdi. Kızın evliliğe bakışı arkadaşları veya annesi vasıtasıyla da öğrenilirdi. Ailenin yaptığı istişare neticesinde damat uygun görülürse erkek tarafına haber yollanarak kız istemeye gelmeleri bildirilirdi.

3.2. Nişan Töreni

Nişan; işaret, iz, belirti manalarını ihtiva etmektedir. Taraflar anlaştıkları takdirde nişan hazırlıklarına girişilirdi. Nişan ile ailelerin anlaştıklarını bu anlaşmayı etraflarına ilan ederek, kız ve erkeğin birlikteliğinin başlayacağını vurgulamaktadır. Böylece kıza görücülerinin gelmemesine aynı zamanda erkeğe gelin adayı aranmadığını duyurmaktadırlar. Damat yakınları ve gelin akrabaları perşembe günü kız evinde bir araya gelirler. Evdekilerin huzurunda geçmişte imam dinî usullere göre babasından kızı üç kez ister. Şu an ailenin en büyüğü veya aileden biri kızı istemektedir. Babanın onaylamasıyla beraber ziyafet faslına geçilerek yiyecek ve şerbetler ikramı yapılırdı. Damat yakınları gelinin babasının elini öperler ki buna “sakal öpme” adı verilmekteydi. Damat tarafı müstakbel gelinlerine altın takı sunumunda bulunarak, nişan kısmını tamamlamaktaydı. Bu âdet “el öpme” ismiyle bilinmektedir (Belli,1944: 25-26). Günümüz nişanlarında gelenek uygulanmakta yeni nesil bu geleneğin sakal öpme ve el öpme adıyla bilmemektedir. “Sakal öpme”, gelinin babasına hadisenin müspet sonuçlanması sebebiyle yaşa hürmeten gösterilen bir teşekkür arzıdır. “El öpme”, ziyet veya eşya takdimi için kullanılmakta bunu hangi taraf yaparsa bu tabir ile ifade edilmektedir. Burada dinî nikâh işlemi de yapılırdı. Dinî nikâh nişanda yapılmadığı zaman düğünden birkaç gün önce yapılırdı. Bu törenden bir hafta sonra Perşembe günü gelin tarafından tepsi tatlı ile damadın yakınlarına uygun hediyeler gönderilir, “yol” olarak isimlendirilirdi. “Yol”, olarak isimlendirme yollamak, göndermek anlamında hediyeleşme karşılığıdır. Bunların tamamlanmasıyla birlikte komşular ve diğer yakınlar hayırlı olsun için gelerek nişan kısmı tamamlanır.

Nişan töreni erkek tarafının kız tarafına çeşitli hediyelerle gidip gelin adayına yüzük ve altın takısı ile olurdu. Şimdi zamanımızdaki gibi damat bu törene götürülmezdi. Erkek tarafının getirmiş olduğu hediyeler sergilenirdi. Nişan hediyesinin çokluğu ve kalitesi damat tarafının zengin olup olmadığına yorumlanırdı. Nişan töreninden sonra, eğer düğün gününden önce Kurban veya Ramazan Bayramı araya girerse damat ailesi kız tarafına hediye gönderirdi. Eğer Ramazan Bayramı gelmişse kız tarafına baklava elbise veya altın gönderilirdi. Baklava evde büyük bir siniye bağlanır ve bir gençle gönderilirdi. Altın ekseriyetle gelin adayına bilezik olarak gönderilirdi. Gelin adayına entari, fistan, çorap gibi giysilerde gönderildi. Şayet düğünden önce Kurban Bayramı gelirse, Damat tarafı kız tarafına koç gönderirdi. Bu koç bayramda kurban edilirdi. Kız tarafı da “el öpme” adı altında damadın annesine babasına ve kardeşlerine çeşitli giysileri hediye olarak gönderirdi. Damadın düğünde giyeceği elbise kız tarafından gönderilir, adına da “damatlık” denilirdi. Düğün gelin ve damat ailelerinin belirlediği zamana karar kılınırdı. Hazırlıklara başlanılarak geline ait giysileri, damat tarafı tedarikle “nişan bohçası”, takılar da “ölümlük” (Ziyetin zor anlara kadar kullanılmayacağına, ömrün sonuna kadar saklanacağına vurgu bulunmaktadır.) adıyla gelin tarafına götürülürdü. Gelin tarafı ikram ve para ile hediye getireni taltif ederdi. Kız ailesi çeyiz kısmının hazırlığını da yapmaktadır. Gelinin komşuları başörtüsü çamaşır, havlu ve el işi işlemlerini verirlerdi. Geline getirilen armağanlara “serçi” denilirdi. Armağanların sergilenmesi Arapgir’de bu şekilde adlandırılmaktadır. Armağan getirenler düğüne çağırılırdı. Damat evinden gelin tarafına; koç, kına ve şeker yollanarak “kınaya haber” âdeti yerine getirilirdi.

3.3. Düğün Öncesi Hazırlıklar

Düğün öncesi gerekli olan malzeme ve insan gücünün tedariki ön safha olarak yapılmaktaydı. Kesilecek hayvan sayısının tespiti, yemek türüne göre taksimi, yemekte sarf edilecek malzemelerin hazırlanması gerekiyordu. Yemek pişirilmesinde ve dağıtımında kullanılacak kazan, sini, leğen, tas, sahan, tabak, saplak, kevgir, yemek tahtası gibi kullanılacakları komşular yardımıyla bir araya getirilirdi. Kalaylı bakırdan imal edilmiş kap, kazan, tencere gibi eşyalar genellikle kullanılmaktaydı. Pişirme işleminde lazım gelen yakacaklar pişirme sahasına taşınırdı. Düğün alanı olarak kendi bahçesi veya uygun olan komşu bahçesi seçilerek gerekli düzenleme yapılırdı. Yemeklerin pişirilmesi işi çoğunlukla kadınlara bırakılmıştı. Aşçı maharetine haiz bir kadın ile birkaç kadın yardımcı ile yemek pişirme görevini üstlenirlerdi. Misafirlerin sayısına göre hazırlık yapılırdı. Bahçeye serilen sergi genellikle perde cinsindeki örtünün üzerine "duvak" adı verilen yemek tahtası konulurdu. Yemek tahtası 1,5 metre eni,3 metre uzunluğunda ve 50 cm yüksekliğinde olurdu. Misafirler, bu yemek tahtası etrafına oturup yemek yerlerdi. Yemek için kullanılan araç gereçler sonraki düğünlerde kullanılacağından dolayı özenle korunur, yapılacak düğün sahiplerine verilir (Ümit Aydın, kişisel görüşme,12 Ekim 2021). Gelin tarafı damadın anne, baba ve erkek ile kız kardeşlerine bohça hazırlardı. Bohçada; kumaş, el işleri, gömlek, çamaşır, çorap gibi hediyeler takdim edilirdi.

3.4. Düğün Daveti

Düğün günü belirlenmesiyle birlikte erkek ve kız tarafları komşularını, yakınlarını düğüne davet etmek için bir kişi görevlendirirdi. Birkaç gün önceden davet için görevlendirilen kişi dolaşarak ev halkına özellikle de yaşlı olana düğün davetini bildirir. Ev tarafından bu kişiye para, çorap, mendil, havlu türünden bahşiş verilir. (Köy düğünlerinde yufka ekmeği ve şeker davet için gönderilirdi.) Davet için görevlendirilen kişi genellikle tanıdık biri olabildiği gibi para karşılığı biri de haber vermek amacıyla gönderilirdi. Davete çağrılacak olanlar düğün sahibine yakınlık derecelerine göre bir veya iki gün çağrılmaktaydılar. Yakın olanlar Çarşamba-Perşembe günleri, diğerleri ise gelin alma günü Perşembe günü düğün davet edilirdi. (Aziz Konbul, kişisel görüşme, 14 Kasım 2021). Davetiyeler artık matbaada farklı ebatlarda basılan kartlar vasıtasıyla düğünden bir hafta öncesi gönderilmektedir. Davet kısmı artık gelenek olarak uygulanmamaktadır.

3.5. Düğün Töreni

Hayatın doğumdan sonraki merhalesi olan evlenme ile evleneceklerin toplumdaki yerlerini belirlemelerine doğru bir geçiş safhasıdır. Evlenme, taraflar arasında oluşturulan sosyoekonomik bağın tespit ve tanziminde de dikkatte alınmaktadır. Evlenmenin gerçekleştiği kültürün tarihî özellikleri, iktisadi seviyeleri, iskânları, âdetleri gibi hususlar toplumun evlenme tarzını yansıtmaktadır. Cemiyetler bünyelerine denk gelecek evlenme geleneğini devamla bunun dışındakileri kabul etmeyerek esas yapıyı korumayı amaçlamaktadır (Örnek, 2000: 185).

Evliliği gerçekleştiren erkek ve kadına bazı törenlerin düğün adı altında uygulanışı insanın var oluşundan itibaren bir geçmişe sahiptir. Topluluklarda düğünün yapılışı aynı olmamakla beraber mutabık oldukları tarafı eğlence barındırmış olmasıdır. Yaşamda ayrı bir önemi olan evlenmeyi ilan etmek için düzenlenen kutlama ile evliliği meşru hale getirme düğünün yapılma gereğini ortaya çıkartmaktaydı (Yaran,1994: 15).

Evlenme esnasında mecburi şartlardan olan düğün ve yemeği bulunmaktadır. Güvey ve geline törenler boyunca yardımcı olanların bulunması onların bu geçiş aşamasında yalnızlık duygusuna kapılmamaları açısından önemlidir. Arapgir düğünleri Çarşamba ve Perşembe günleri yapılır, müzikli olurdu. Klarnet, cümbüş, keman ve davuldan oluşan enstrüman topluluğundaki kişiler çalgı ekibini oluştururdu. Çalgı ekibi düğün başlamadan önce getirilirdi. Ev halkı, yakın akraba ve komşular düğün başlayınca hizmet edeceklerinden dolayı bir gün öncesinde gelen çalgı ekibi onları eğlendirirdi. Düğün evine gelen misafirler, çalgı takımı tarafından evin bir büyüğü önderliğinde özel bir müzikle karşılanırdı. Bu müziği "karşılama müziği" denirdi. Karşılanan misafirler çalgıcılara bahşiş verirdi. Gelen misafirler özel hazırlanmış yerlere yer gösterilerek oturtulurdu. Kadınlar düğün evinde, erkekler dışarıda bahçede veya erkeklerle ayrılmış bir evde otururlardı. Düğün töreninin birinci günü öğle yemeği kız evinde yenirdi. Kız evine gitmek için düğün sahipleri hazırlıkları yapıp herkes hazır olunca çalgı ekibi yol havasını, çalarak düğün ahalisini kız evine doğru yola çıkmalarını sağlardı. Erkek evinde damat, birkaç yaşlı ve komşular kalarak evi bekler, yapılacak olan ufak tefek işleri planlardı. Yol havası çalınınca herkes düzenli bir şekilde yola çıkardı. Erkekler çalgının arkasında türkü söyleyip eğlenerek yürürlerdi. Kadınlar da çocuklarıyla erkeklerin arkasında yürürlerdi. Kız evine yaklaşıncı çalgı takımı yine yol havası veya karşılama denilen müziği seslendirirdi. Gençlerde nara atarlardı. Kız evinin erkekleri gelen misafiri karşılar, oturacağı yeri gösterirdi. Kadınlar ayrı bir yere alınırdı. Öğle yemeği kız evinde yenirdi. Kız evinin vereceği yemek ziyafet için gerekli malzeme daha önceden Damat

tarafı gönderirdi. Yemekleri kız tarafı pişirirdi. Kız evinde eğlence çalgı eşliğinde ikinci vaktine kadar devam ederdi. Kadınlarda kendi aralarında eğlenirdi. Kadınların eğlence aleti tefi. Bir kadın tef çalar, kadın ve kızlar türkü söylerler ve kendi aralarında oynarlardı. Düğün alayı geldiği gibi akşama doğru damat evine giderken yine çalgıcılar yol havasını çalardı. (Ümit Aydın, kişisel görüşme,15 Ekim 2021).Bu arada damat tarafının kadınları kız evinde kalarak, kına törenine hazırlanırlardı.

3.6. Kına Töreni

Arapgir merkezde düğünün başlangıcı genellikle pazartesi geline “hamam kınası” ile başlamaktadır. Merasimde gelin ağlamaklı bir hâlde bulunurdu. Kınayı yakacak olanın mutlu biri olması gerekmektedir. Kına ile uğraşan hanım aynı zamanda, “Yakın gelinin kınasını...” türküsünü de söylemektedir. Ertesi gün kız duvaklı olarak hamama götürülürdü. Bu gidiş ailenin maddi durumuna göre çalgıyla da olurdu. Tef eşliğinde hamama giriş gerçekleştirilirdi. Renkli mumlar taslara konularak oradakilerle beraber göbek taşın çevresinde üç kez dönülürdü. Buradan eve dönüş yine törenle olurdu. Yakın zamanlarda gelin hamama çarşamba günü bir kez götürülür, günün sonunda kına merasimi yapılırdı. Şimdi ise hamam kısmı yok denecek kadar azdır. Arapgir merkezde Çarşı, Şerif Ağa, Almasik hamamları Osmanpaşa Mahallesinde Osmanpaşa hamamı düğünlerde kullanılan hamamlardır.(Günümüzde restore edilen Çarşı hamamı hariç diğer hamamlar yıkılmaya yüz tutmuştur.)

Düğün hazırlıkları telaşlı bir şekilde devam eder, Çarşamba günü damat tarafının misafirleri çalgı (klarnet, cümbüş, keman) veya davul-zurna ekibi ile sağdıç öncülüğünde atlar eşliğinde gelin evine geçilirdi. Gelin ve damat yakınlarından iki kız geline eşlik ederek getirirdi. Sağdıç evlenecek gençlerin yol göstericileridir. Genellikle yakınlar bu mesuliyeti üstlenirlerdi. Evlilik aşamalarındaki törenleri düzenlerdi. Damadın yanında yer alarak ona rehberlikle yapması gereken gelenek ve işlere yönlendirirdi. Ağlamaklı hâldeki gelinin gelişyle beraber ayaklarına doğru bir top ipekli (yaklaşık beş metre) kumaşı sererdi. “Ayak eni” adı verilen ipek kumaş gelinin ayağına serilince gelin bu serilmiş kumaş üzerinde yürüdükçe sağdıç geride kumaşı toplardı. Yürünecek mesafe tamamlanınca ipek kumaş toplanarak gelinin oturacağı iskemleye serilir, gelin bu kumaş üzerine otururdu (Hanım kız Cankul, kişisel görüşme, 19 Kasım 2021). Gelinin ağlamaklı hâline karşı tefçiler bu arada çalmakta “Atladı geçti eşiği...” türküsünü de söylemektedir. Gelinin hüznü hâli sürerken bu kez tefçiler gelinin damat evinde yaşayacağı zorlu hayat hakkında: “Gelin ederler seni el gibi...” türküsüyle kına işlemini sürdürmektedir. Kına merasiminde gelin elini sıkır, iltifat ile gelin elini açarak kınası yakılır. Küçük taslara konulan renkli mumlar kadınlar tarafından gelinin etrafında çevrenirdi. Kına merasiminde ziyafet, oyunlarla eğlenilerek, kına töreni gece yarısına doğru sonlandırılırdı. Çalgı veya davul-zurna eşliğinde geri dönülürdü (Belli,1944: 26-27).

Düğünlerin vazgeçilmez kına gecesi ve yapılan merasimlerdir. Bu gece çarşamba gününün gecesidir. Geceye evlilik yaşına ulaşmış kızlara bakmaya gelen erkek evlat anneleri kınanın vazgeçilmezleridir. Kınaya gelen kızlar giysi ve davranışlarıyla orada bulunanların dikkatini çekme tavırları takınırlardı (Ataman, 1992: 11).

Kadın tefçiler, düğünde kadın tarafının eğlence düzenleyicileridir. Arapgir’in düğünlerinde temayüz eden kadın tefçiler: Seher, Hanım kız, Hayrik ve diğerleri bulunmaktadır. Kadın tefçiler, oynayacak kadınlara “ana gaydan ne?” Sorusuyla istediğin hangi hava ise onu çalalım derlerdi. Arapgir’de mahalli oyunlar: Leblebici, Tamzara, Sağırcan, Lorke, Çayda çıra, Rişvan, Leylanı, Papucumun ucu, Değirmen üstü çiçek, Mandır mandır, Arapgir çiftetellisi, Kartal oyunu, Reyhan, Büyük cevizin dibi, Kasap, Delilo dik halay, Körgellah gibi oyunlar oynanmaktadır (Yiğit,1997:119).

Gelinin giydiği kıyafet şu an giyilmeyen üç etek, şalvar, peşkir, gümüş kemer, yemeni ve tel duvak tarzındadır. Kına gecesi ve gelinin ata bindirilip götürüleceği esnada gelinin türkü veya manilerle bilinçli ağılatılması gelinin yeni yaşamına geçiş ritüeli olarak değerlendirmek gerekmektedir. Mevcut hayatının nihayetlenmesiyle başlayan yeni hayatın eşik aşamasıdır. İnsan ömrünün ilk aşaması olan doğum kısmından ikinci merhalesi olan evlenmeye dâhil olması son ve başlangıç olarak yaşamının farkı bir kesitinden başka bir kesitine adımınıdır. Gelinin ağlaması hayatının ilk evresini tamamlamasıyla ortaya çıkan yeni durum karşısından kaynaklanmaktadır. Evlenme ile baba evindeki hayatının sonu, eşi ile birlikte yeni hayatının başlaması yönüyle değerlendirilmektedir.

3.7. Çeyizin Götürülmesi

Perşembe sabahı kız tarafına, erkek tarafının yakınları gelerek kahve ve şerbet sunumundan sonra hazırlanmış çeyizin gönderilmesinde yer alırlardı. Gelinin çeyizi erkek evine gönderilirdi. Bu olaya “göç geldi” denilirdi. Damadın yakın arkadaşları tarafından at, katır ve merkep göç için özel hazırlanırdı. Kız tarafının vereceği çeyize göre hayvan sayısı belirlenirdi. Çeyizi taşıyacak hayvanlara çan takılır, renkli boncuklar ile hayvanın

semer ve palanı süslenirdi. Göç başını çeken hayvanın çanı diğer hayvanların çanından büyük olurdu. Çan hayvanın çene altına, çingiraklar ise sağ ve sol yanlarına takılırdı. Hayvan her adım attıkça, başını sallayınca çan ve çingirak sesi ritimlerindi. Göç hayvanlarını götürüp getirmek vazifeli gençlere, erkek ve kız ailesi hediye ve bahşiş verilerek, ağırlandırdı. Çeyiz olarak zamanına göre; yatak takımı, halı, yastık, sandık, mutfak gereçleri ve diğer eşyalar gönderilirdi. Çeyiz bazen bir iki gün önceden de götürülür gelin odası düzenlenirdi.

Resim 1. Düğün Kafilesi, Arapgir (Cumali Levent Arşivi, 1950).

3.8. Kebap Gecesi

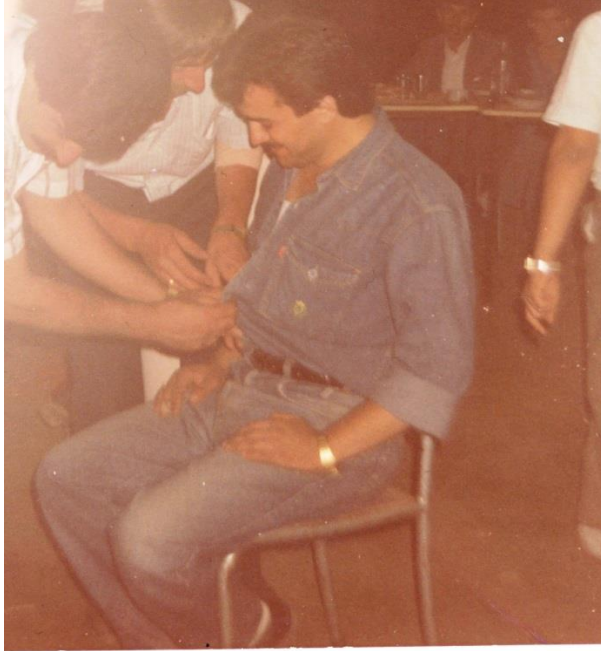
Çarşamba akşamı “kebab gecesi” adı verilen ikram âdeti yapılmaktadır. Gelin tarafı gelerek bu gecede kendilerine sunulan yöreye ait yemeklerle onurlandırılmaktadır. Eğlence kısmı da bulunan bu gece ileriki geç saatlere kadar sürmektedir. Aynı anda gelin tarafında da kına töreni ve eğlenceleri yapılmaktadır. Akşam başlayan eğlenceye “kebab gecesi” denir. Kebap gecesi düğünün en önemli bölümüdür. Bu gece akşam başlar, sabah güneşine kadar eğlence, ikramlar ve çeşitli törenlerle devam ederdi. Akşam karanlığı basınca kız tarafının aile büyükleri misafirleriyle birlikte damat evine gelirdi. Erkek tarafının ileri gelenleri kız evini karşılamak amacıyla çalgı ekibi ile birlikte çıkarak karşılardı. Akşam yemeği aynı zamanda “kebab” denilen bir yemektir. Tandır ekmeği ufaltılarak geniş ve derin bir kaba konur, üzerine yağda kızartılıp, sulandırılmış et, konulurdu. Bu yemeğin adı kebaptı. Daha sonraları pide (çarşı ekmeği) ile yapılmaya başlanmıştı. Kebabın üstüne de maydanozda konulurdu. Düğünün bu gecesine, kebab gecesi denilirdi. Yemek sahası bahçe, düğün evi veya yakın komşu evinde yenirdi. Gelin tarafının misafirleri yemeğe ilk çağırılırdı. Yemek masasının büyüklüğüne göre davetliler sırayla yemeğe çağırılırdı. Özellikle gelin kızın babasına, kardeşlerine, amcasına ve dayısına daha çok kıymet verilir, hürmette kusur edilmemeye çalışılırdı. Gelin tarafının yemeği tamamlamasıyla bu kez damat tarafı misafirlerine yemek sırası gelirdi. Öncelik büyükler, gençler ve çocuklar yemeğe çağırılır, son olarak düğüne hizmet edenler yemeklerine yerlerdi. Erkeklerin yemeklerinden sonra kadınların yemeğine geçilirdi. (Ümit Aydın, kişisel görüşme, 8 Kasım 2021).

3.9. Damadın Giydirilmesi

Güveyi sağdıç nezaretinde akraba ve arkadaşlarıyla öğleden sonra hamama mahalli deyişle “ince çalgı” (keman, cümbüş, klarnet) ya da davul zurna ile giderek kebab gecesine hazırlanırdı. Hamamdan dönünce güveye kına yakmak bir gelenektir. Damadın hazırlanması düğünün önemli bir bölümü olarak değerlendirilirdi. Meydanda uygun bir yere ceviz ağacından yapılmış dört ayağı şekillendirilmiş iskemle konularak, damat buraya oturtulurdu. Berber damadı çalgı eşliğinde tıraş ederdi. Bu arada damada para takılırdı. Bu para berberle çalgıcılar arasında paylaşılırdı. Damat tıraşı esnasında gençler damadın etrafından türkü söyler, oyun oynar ve ufak tefek şakalar yaparlardı.

Damat elbisesinin giydirilmesine geçilmeden önce damat gizlice bulunduğu yerden arkadaşları tarafından uzaklaştırılıp, saklanırdı. Damadın arkadaşları çalgıcılara doğru bağırarak! “Damat gelin evine doğru kaçtı ne duruyorsunuz?” Bunun üzerine çalgı ekibi ve gençler “karşılama” ya da “yol havası” ile damadın olduğu yere yönelince damat saklandığı yerden çıkar, müzik eşliğinde merasim yerine getirilirdi. Damadın oturacağı iskemleye biri oturur, bahşiş isteyince sağdıç devreye girerdi. İskemlede oturan kişi bahşişi alınca kalkardı. Sağdıç genellikle aileden evli olan biri olurdu. Düğün esnasında her şeyle ilgilenme yükümlülüğü vardı. Sağdıçın önderliğinde damadın elbiseleri çıkarılır, kız tarafının gönderdiği damat elbisesi giydirilirdi. Damadın çorap ve ayakkabısını giyeceği yere bez serilerek yere basmamasına özen gösterilirdi.

Damat elbisesi giydirilmesindeki gaye eski elbiseler damadın evlilikten önceki hayatını, giydiği elbiseler ise yeni bir hayata adım attığını temsil etmekteydi. Damadın giydirilmesi oradakilerin dikkatlice seyrine mazhar olmaktaydı. Kadınlar seki başlarında, siving (dam ucu) kenarlarında, damın üzerinde, pencerede damadı görmeye çalışırlardı. Damadın arkadaşları damadı çevreleyerek görünmemesine çalışarak, damadın elbise çıkarıp, giyinmede rahat olmasına dikkat etmekteydi. Yaşlılar ve davetlilerin bir kısmı da bahçenin bir kenarında yere serili bir kilim üzerinde oturur olanları izlerlerdi. Damat elbisesini giyince, arkadaşları damadı halaya kaldırırdı. Halay başına önce sağdıç geçer yanına damat daha sonra arkadaşları halaya girerdi. Halaya başlanınca, daha sonra damadın eline yakılacak olan kına tepsisi halay başına verilirdi (Ümit Aydın, kişisel görüşme, 8 Kasım 2021).

Resim 2. Damadın Elbise Değişimi (Engin Konbul 1989, Arapgir).

3.10. Damada Kına Yakılması

Bir tepsinin içine kına hazırlanırdı. İçine on- on iki kadar mum dikilir ve yakılırdı. Halaya damadın babası amcası, dedesi bazen evin büyük kadınları çağrılır ve halaya iştirak ederlerdi. Halay sırasında davetliler özellikle damadın yakınları büyükleri ve akrabaları damada para takarlardı. Bu paralar toplanır çalgı ekibine verilirdi. Damadın giyimiyle oynanan halaya “damat halayı” denilirdi:

Halay bitimiyle çiftetelli çalınıp oynanırken damat halaydan alınarak kına merasimine geçilirdi. Damat iskemleye otururdu. Halay çekildiğinde elde gezen kına tepsisi getirilir. Damadın arkadaşları damattan elini yummasını (elini kapamak) avucunu açmamasını isterler. Damat elini sıkı sıkı yumardı. Sağdıç damada avucunu açmasını ister. Damatta avcunu açmayarak bahşiş talebinde bulunurdu. Sağdıçta bahşişini alınca avcunu açardı. Damadın sağ elinin avucuna kına yakılır, bez ile sarılırdı.

Türklerin inancında, kına adaklığı ifade etmektedir. Kına sünnet yapılacak erkek çocuğa, vatani görevine gidecek gençlere, kesilecek kurban hayvanlarına yakılmaktadır. Kına adanmışlığı vurgulamaktadır (Kalafat, 2010: 310). Kına ile damat ve gelin birbirlerine adandıklarını geleneğe uyararak belirtmektedirler. Damat, sağdıç eşliğinde aile büyükleri ile komşuların ellerini öperdi. Kına merasiminden sonra kız evi müsaade isteyerek giderdi. Damat evinin büyükleri tarafından çalgı ekibi eşliğinde yolcu edilirdi. Düğünde büyükler ayrılınca gençler sabaha kadar eğlencelerini sürdürürlerdi.

Resim 3. Damada Kına Merasimi (Engin Konbul 1989, Arapgir).

3.11. Düğünün Son Günü

Perşembe günü düğün töreninin son günüdür. Düğünün öğle yemeği damat evinde yenilecek ve hep birlikte gelin almaya gidilecektir. Bunun için tüm hazırlıklar büyük bir çabayla devam ederdi. Düğün evi misafirleri uzaktan gelenler komşu fertleri öğleye doğru yavaş yavaş yine toplanırlardı. Artık öğle yemeği zamanı gelmek üzereydi. Yaz mevsiminde düğünlerin yapılması âdettendi. Yaza doğru asma yaprağının sarma yemeğine uygun hâle gelmesi önemliydi. Yaprak sarmasının küçük şekliyle sarılması makbul ve marifet gerektirmekteydi. Düğünün olmazsa olmazı olan yaprak sarmasını kadınlar bir araya gelerek düğünden birkaç gün önce sarmaya başlarıydı ki “dolama” dolanıyor denilirdi. Düğün yemeklerinden bir diğeri ise et kızartmasıdır. Terbiye edilen etler bakır kazanlarda haşlanarak pişirilip hazırlanan yemektir. Tereyağı ile pişirilen bulgur pilavı üzerine kavurma konularak ikram edilirdi. Bazen bulgur pilavı üzerine pirinç pilavı ve üzerine kavurma konularak da ikram yoluna gidilirdi. Ekmek için birkaç gün öncesinde komşular tandır ekmeği pişirmek amacıyla toplanırlardı. Düğün yemeklerinin lezzeti tadımlarla kontrol edilerek ikramın damak tadına yakışır yönüne dikkat edilirdi. Yemek kazanlarındaki yemekler son bir defa kontrol edilir, servise hazır hale geldiğine kara verilirse misafirlere yemek yemeleri için buyur edilirdi.

Yemek önce erkeklere verilirdi. Yine bahçede veya evin bir bölümü yemek için hazırlanırdı. “Duvak” (Tahtadan yapılmış yuvarlak tandır kapağı) denilen yemek masasının altına büyük bir bez perde serilirdi. Duvak konulmazsa divan sinisinin altına tabure konularak, sini etrafına sekiz kişi yerleşerek bu şekilde de yemek servisi yapılırdı. Misafirler büyükten küçüğe doğru uzaktan gelenlere öncelik verilerek sırasıyla yemeğe çağırılırdı. Yine bu işi “aklı başında” tabir edilen bir kişi ve yanındaki bir yardımcıyla birlikte yapardı. Misafirler yemek sofrasının etrafına ayakkabılarını çıkararak otururlardı. Bağdaş kurarlar veya dizleri üzerine yere otururlardı. Yemeklerin ilki et kızartması gelirdi. Görevlilerden biri bakır bir kovada bir kepçe ile ayran dağıtırdı. Diğer bir görevli sürahi ile su verirdi. Bir görevli de ekmek dağıtırdı. Yemek için her kişiye bir kaşık bir çatal verilirdi. Et kızartmasının peşinden üzerine kavurma dökülmüş bulgur pilavı, pilav bitmeden dolama yani yaprak sarması verilirdi. Mevsime göre kavun, karpuz, üzüm ve çoban salatası yemek sofrasında yerini alırdı. Yemekler üç-dört kişiye bir kap (shin-sahan) içerisinde verilirdi. Yemek sofrasından

kalkılmadan, yemeğin sonuna doğru yemek duası yapılırdı. Sofra görevliler tarafından hızlı bir şekilde temizlenir, gelecek grubun yemek yemesi için hazırlanırdı. Bu durum tüm misafirlerin yemeklerini yiyip bitirene kadar devam ederdi. Yine yemek sofrasının en son davetlileri çocuklar ve yemek merasimine hizmet edenler olurdu. Yemekten kalkan misafirler yakında çeşme ve su arkı varsa ellerini burada yıkardı. Şayet su kaynağı uzaktaysa misafirlerin ellerini yıkaması için gençler ibrik veya güğüm denilen kapla su getirirlerdi. Ellerini yıkayanlara havlu tutulurdu. Erkeklerin yemek merasimi bitince, yemek yeme sırası kadınlara gelirdi (Ümit Aydın, kişisel görüşme,9 Kasım 2021).

3.12. Gelinin Alınması

Yemekten sonra hazırlıkla kız evine yaya gidilecekse gelini getirmek için bir at hazırlanırdı. Gelin atı özel olarak süslenir, eyeri vurulur, kapıda hazır bekletilirdi. Düğün alayı yola çıkarken çalgı takımı yine yol havasını çalmaya başlardı. Düğün alayının önünde çalgı ekibi türkülerini ve oyun havalarını çalarak, söyleyerek giderlerdi. Çalgıcıları gelin atı ve alaya katılanlar takip ederlerdi. Kadınlar en arkada alayı takip ederdi. Uzak mesafe olursa düğün alayına kendi binek hayvanlarıyla katılırlardı. Yol ve araba imkânı olursa araçla da gidilirdi. Düğün alayını geldiğini gören kızın kardeşi veya yakınları kapıyı kapatırdı. İçerideki kapıyı kapatan çocuk veya genç bahşiş almayınca kapıyı açmazdı. Bahşişi yine sağdıç verirdi. Kapı açılırdı, kadınlar kız evine girerdi. Damadın kız kardeşi ve yakın akrabalar kadınları gelin hanımın koluna girerek dışarı çıkarırlardı. Çalgı ekibi “gelin alma” havasını çalarak gelin alınırdı.

Düğünün hüzünlü kısmı gelinin ata bindirilmesi olayıdır. Gelin giysi ve diğer eşyalarıyla hazırlandıktan sonra anne ve babasının ellerini öperek vedalaşırdı. Gelini almaya gelen çalgı veya davul-zurna, tef eşliğinde: “Hey ağalar! Şöyle durun divana...” Gelin ata bindirileceği zaman tefçi: ” Çekin atı yolun kıyısına...” Gelinin ağlaması söylenenler üzerine artarak devam eder: “Gelin ağlar yaşın yaşın...” Bu kez tefçi gelini teskin eden sözler söyler: “Gelin ağlama yazındır. Güveyi senden uzundur...” Ata bindirilmesi esnasında söylenen türkü ve manilerin yanı sıra atılan bahşişler ile baba evinden ayrılma ve yeni evine geçiş aşamasına geçilmektedir (Belli, 1945: 21-22).

Arapgir’in gelenek ve göreneklere ile ilgili birçok şeyler söylenebilmektedir. Bunlardan biri de düğün geleneğidir. Arapgir’de 1900’lü yılın başında Arapgir’deki Elmalı Han’ın (Çarşı Cami yakınları) sağ yanında bulunan kahvehaneyle bağlantılı oda dışarıda gelen tüccarlar kalmaktaydı. Bu odada kalanlardan biride İran’da gelen ticari amaçla bulunan Horasanlı Hacı Hüseyin adında bir tüccardı. Tüccar, Arapgir’de bir seneden uzun süre bulunarak esnaflar ile kaynaşmıştı. Çarşının altında geçen bir düğüne rast gelince: “Horasanlı tüccar bu bizim memleketin âdetine benzemekte şeklinde söz sarf etti”. Düğün alayında atlara binmiş erkekler ile atları erkekler tarafından çekilen gelin ve sırmalı çarşafı bürünmüş kadınlardan oluşmaktaydı. At üzerinde bulunan gelin ipekten yapılmış çeşitli kumaşlarla donanmış hâlde alayla birlikte götürülmekteydi (Fahribaba,1957: 2). Arapgir’deki bu düğün alayının şekli, tüccar tarafından Horasan’daki düğünlere benzetilmekteydi. Muhtemel tüccar Türkmen olması hasebiyle kendi bölgesindeki âdeti burayla kıyaslayarak benzetme yapmaktaydı. Dönemin özellikleri gereği düğün, Anadolu’da bazı farklılıklar barındırsa bile ortak yönleri belirgin olmaktadır. Anadolu’daki Oğuz boylarının Türkistan’daki Oğuz topluluklarıyla olan irtibatlarını, kültürel birlikteliğinin devamı bakımından önemlidir.

Gelin alındıktan sonra düğün alayı damat evine doğru hareket ederdi. Zamanla damatlarda düğün alayıyla birlikte gelin alma kafilesine katıldılar. Şimdi kafile at ile değil, otomobil ve diğer araçlarla yapılmaktadır. O zamanki gelinlere “Al ihram” (çarşaf, başörtüsü) denilen bir örtü giydirilir ve yüzlerine yine renkli bir kumaş örtülerek, dışarıdan bakıldığında gelinin yüzü ve şekli belli olmazdı. Geçmişte gelinlerin yüzü duvaklarla tanınmayacak şekilde kapalıyken günümüzde yüzleri açık ve beyaz gelinlik giyilmektedir. Gelin, kız evinden çıkıp damat evine giderken yanında varsa erkek kardeşi yoksa yakın akrabalarından biri de eşlik ederdi. Gelin damat evine gelirken damat ile annesi geline karşılama töreni yapardı. Damat gelinin eve gireceği kapının bulunduğu yerin üst kısmına yani dama çıkardı. Damadın yanında sağdıç bulunurdu. Gelin atın üzerinden inmeden damat cebindeki elmayı gelinin üzerine doğru atardı. Elma bütün halinde atılınca geline zarar vereceğinden dolayı ikiye kesilir, atılırdı. Elmanın peşinden damat yine cebinde hazırladığı bozuk para, şeker, leblebi karışımını geline atardı.

Şamanist ve Müslüman Türklerde düğün merasimlerinde görülen benzerliklerden biri de Şamanizm kökenli olan gelinin damat evine getirildiğinden başına saç (gelin eve gireceği zaman damadın damda gelinin başına doğru para, çerez, elma vb.) atmaktır. Gelinin başına atılan hediyeler dönemine göre toplumun elde ettiği en önemli ürün olmaktadır. Bu âdet dışarıdan aileye dâhil edilen gelinin, damat ailesinin ataları ve koruyucu ruhlarının gelini benimsemesi için yapılan kurban ritüel bakiyesidir (İnan, 1986: 167). Türklerde, düğün merasiminin her merhalesinde saç geleneği görülmektedir. Saç uygulamasının bir kısmı bahşiş şekliyle de

günümüzde tatbik edilmektedir. Geleneğin özünde yapılan düğüne engel teşkil edebilecek musibetleri bu yolla uzak tutmaktır. Saçı olarak; para, şeker, çerez, buğday, pirinç ve yöreye göre değişen ürünler atılmaktadır. Arapgir’de elma, yemiş, para, çerez gibi hediyeler atılmaktadır. Elma, Türk inanç değerleri arasında aşkın ve çoğalmanın simgesidir (Roux, 1994: 211).

Gelin attan indirilince bir tarafına sağdıcın karısı diğer tarafında sağdıcın kız kardeşi geçerek gelin içeri götürülürdü. Gelin kapıdan içeri girerken kayınvalide Kuran’ı gelinin başına doğru tutarak, altından geçmesini sağlardı. Damat evine gelin getirilince kurban kesilir, kapıdan geçirilirken de altın takdim edilirdi.

Resim 4. Gelinin Alınması, Arapgir (Cumali Levent Arşivi, 1957).

3.13. Yüz Açma Merasimi

Gelinin yüz açımı Cuma günü bir anane hâliyle uygulanmaktadır. “Yüz açma” töreni düğünden bir gün sonra damat evinde kız anası ve yakınlarının hanımları ile gelini ziyaret etmek ve geline hediye vermek şeklindedir. Yüz açma töreni: İskemleye oturan geline duvak örtülür. Sağdıc oklavaya duvağın aşağı kısmından sararak yukarıya doğru döndürerek çıkarıp, aşağı indirir. Bu işlemi üç kez yaparak, sonuncusunda duvak gelinin başında oklavaya sarılı bir şekilde alınır (Hanım kız Cankul, kişisel görüşme, 19 Kasım 2021). Yüz açma, salavat eşliğinde gerçekleştirilirdi. Tören gelinin ak, berrak, saf, temiz, değerli olduğunu vurgulamak amacıyla yapıldı (Nevin Yiğit, kişisel görüşme 19 Kasım 2021). El ile değil oklava ile açılması ritüeli, haneye dâhil olan gelinin kendilerine layık olduğunu ilanı anlamına gelmektedir. Oklava ekmek ile ilgisinden ötürü gelinin ev ve yemek sorumluluğunu üstleneceğini belirtmektedir. Oklavanın bir geçiş aracı olduğu böylece gelinin yeni yaşamını vurgulamaktadır. Türk topluluklarının kökenleriyle ilgili söylencelerde “ağaç” mühim bir vaziyet arz etmektedir. Ağaçtan türeyişler hakkında birçok Türk topluluğunda söylenceler bulunmaktadır (İnan,1986: 65). Oklava, Türklerin ağaç kültürünün bir yorumu olarak, Anadolu düğünlerinde izlerini yansıtmaktadır. Damadın komşu kadınları ve akraba kadınları davet edilirdi bu davete ve yenen yemekler düğün töreninde verilen yemeklerin aynısıdır burada kız tarafı gelinin mutlu olup olmadığını öğrenmeye çalışılır, getirdiği hediyeleri geline verirlerdi. Düğünün yapıldığı yıl mart ayında kız tarafından yiyecekler gönderilirdi ki buna “martlık” adı verilmekteydi. Martlıkta yöreye ait ürünler ve sini baklavayla birlikte yollanırdı. Martlık bir kez yapıldığı gibi birkaç yıl devam edebilmekteydi (Şükriye Karahan, kişisel görüşme, 24 Kasım 2021).

3.14. Arapgir Köy Düğünü

Köylerde düğün günümüz şartlarında yapılmaktaysa da bazı geleneksel uygulamaları da devam ettirmektedir. At ile gelin götürme istisna haricinde olmamaktadır. Düğün günü cumadan başlayıp, pazara biten olduğu gibi cumartesi pazar şekliyle de yapılmaktadır. Arapgir köy düğünlerinde diğer işlemlerden sonra erkek ve kız tarafları düğün gününü kararlaştırırlardı. Arapgir köylerinde düğün davetiyesi olarak; yufka ekmeği, kesme şeker kullanılmaktaydı. Bunun yanı sıra bizzat eve gidilir, çalgı yönlendirilir veya erkek tarafından hatırı sayılır

biri de davet amaçlı gönderilirdi. Köydeki düğünler genellikle üç gün sürmekteydi. Salı öğleden sonra başlar, Perşembe gününün sonuna kadar merasim devam ederdi. Bu süre içerisinde gelenlere yemek yedirilirdi. Düğünden bir gün önceden köye haber verilir. Düğün, çalgı ekibinin güveği (güvey, damat) hanesindeki icrasıyla başlatılırdı. Çalgı; cümbüş, klarnet, keman, davul ve zurna arasında tercihe göre bulundurulurdu. Köyün düğüne daveti müzik eşliğinde köyün içerisinde dolaşılmasıyla da gerçekleştirilirdi. İkindiden sonra düğün evinde müzikle birlikte akrabalar ve komşular oyuna dâhil olur, halaylarla çalgının ritmine ahenk tutarlardı. Oyuna, kadın erkek birlikte olmakla beraber eşi askerde olan ve eşi olmayan kadınların yakınlık derecesine göre iştiraki söz konusudur. Kına merasiminde damat tarafında sinsin, tura oyunlarıyla birlikte halaylarla eğlence düzenlenirdi. Perşembe günü gelin köy içerisinde alınacaksa tören alayı kılıçlı gençler, gençlerin gerisinde bayrak, müzik ekibi ve ahali sıralamasıyla gidilirdi. Gelinin alınacağı esnada kardeş yolu adıyla para takdim edilirdi. Gelin alınırken özellikle atın erkek tercihinine özen gösterilirdi. Düşünce itibarıyla doğacak evlatlarının erkek olması geleneği bulunmaktadır. Köy dışında gelin getirilirse köyün delikanlılarına “bartıl” (bahşiş) adı altında para takdim edilirdi. Gelin kapıdan içeriye gireceği sırada güvey evin üzerine dama çıkarak geline doğru elma atardı. Düğün alayı gelini getirdikten sonra güreş, tura ve bazı oyunlarla düğün devam ederdi. Düğün nihayetinde müzik ekibine “şaba” ismiyle para veya hediyeler verilir. Düğünden üç gün sonra kızın annesi hediyelerle kızını ziyarete giderdi. Gelin, baba evine iki hafta sonra eşiyile birlikte giderdi (Yücel, 1976: 59-67). Gelinin başına elma atma geleneği ana vatandan Anadolu’ya getirilen bir dinî ritüeldir. Anadolu’da elma atmanın anlamı evlenme, birlikte yaşamayı benimsemek şeklinde algılanmaktadır. Türkler elmaya; bereket, üretkenlik, nesebi devam ettirme, vefa, sadakat gibi anlamlar da yüklemişlerdir (Üstünova,2011: 146-48).

4.SONUÇ ve ÖNERİLER

Türk toplumu, geçmişten gelen her tür duygu ve düşüncesini düğün töreninde yaşatma amacıyla izlediği bağılık, kültürün devamlılığı açısından önem arz etmektedir. Törenlerin aşamalarında Türk mitolojisinin izlerini bugün bile görmek mümkündür.

Asırlar geçmesine rağmen Anadolu, Türk Dünyası ile bağlarını koparmayarak kültürel birliğini sürdürdüğünü belirtmektedir. Arapgir düğünlerindeki bazı uygulamalarda bu irtibata rastlamaktayız. Görücü gitme geleneğindeki irovuğ-hirovuğ uygulaması elma saç geleneği, oklavayla yüz açımı ve diğer ritüellerde Türk mitolojisini işaret etmektedir. Damadın elbise değişiminde eski giysileri önceki yaşamını yeni giysilerle yeni hayata geçişini simgelemesi geleneği halkiyattaki evlenme eşliğini açıklar tarzındaki bir bulgu olarak değerlendirilmektedir.

Arapgir düğünlerinde eğlence ve ikramın yoğunluğu da dikkat çekmektedir. Arapgir geleneklerinden biri de damatlarına değer verme şekli ki ilginçtir. Kendileri için kıymet arz eden unsur, damatlarıyla ilintilemektedirler. Salonda yapılırsa da Arapgir düğünlerinin geleneksel uygulamalarının çoğu yerine getirilmektedir. Teknolojik gelişmeleri bir tarafa bırakacak olursak ananevi usuller unutulmamaktadır. Törenlerdeki tatbiki yönlerin isimlendirilmesi ve uygun hareket edilmesi bu zamanda değerli kültürel unsurdur. Törenlerin aşamaları bir sevinç ve eğlence aracı biçiminde yapılagelmesi düğünlerin önemini bir kat daha artırmaktadır. Düğün, Arapgir halkını bir araya toplayarak bağlarını güçlendirmektedir. Birlik ve beraberliğin uygulama yöntemleri içerisinde düğünün yerini unutmamak gerekmektedir. Düğünün bir özelliği de kutsal anlamlar yükleyerek, gerek İslam öncesi gerekse İslami değerleri kaynaştırabilme kabiliyetidir. Düğünde eğlencenin yanı sıra dinî yönleri olan Mevlit, Kur'an-ı Kerim tilaveti, sohbetler ile birlikte yapılmaktadır.

Genel kanaat: “Hayatta bir kez olan düğünde eğlenirim, inancımın gereklerini de yerine getiririm.” Arapgir müzikli düğünlerinde içecek kısmı Kebap Gecesi’nde rağbet görmektedir. Son yıllarda salon düğünü yaparak aşırıya kaçmayıp sade düğünleri de görmek mümkündür. Düğünlere iştirak eden gençler bu geleneklerin içerisinde yaşaması geleneğin sürdürülmesinin en önemli faktörüdür.

Yeni neslin düğün merasimlerine ebeveyn olarak götürmek ve onların bunu bizzat içinde yaşamalarını sağlamak devamlılık yönüyle elzemdir. Birçok değerlerimiz yok olup gittiği gibi var olanların korunmasına çalışmak toplumun asli görevidir. Mesuliyet sahibi bulunanlar kültürün hangi parçası olursa olsun, küçümsemeyip yaşatma imkânlarını sağlamakla, beraberliğinde tesis edileceğinin farkına varmalıdırlar. Evlenecek gençlere kamu tarafından sunulan ekonomik kolaylıkların düğün geleneğine katkısı olacağı şüphesizdir. Toplumda kendince, düğünlerdeki takı uygulamasıyla gençlerin yanında yer aldığını belirtmektedir.

KAYNAKÇA

- Ataman, S.Y. (1992). Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Ritleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Baykara, T. (2001). Türk Kültür Tarihine Bakışlar, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Belli, Ş. (1944). “Arapkir Düğünü”, Derme, Malatya Halkevi Yayınları,15: 25-27.
- Belli, Ş. (1945). “Arapkir Düğünü”, Derme, Malatya Halkevi Yayınları,16: 21-22.
- Boratav, P.N. (1984). 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Çoruhlu, Y. (2002). Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalacı Yayınevi, İstanbul.
- Erkul, A. (2002). “Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri” , Türkler Yeni Türkiye Yayınları, (3): 58-66, Ankara.
- Fahribaba, Z. (1957). Arapgir Postası, 22.11.1957, Sayı 179, Arapgir.
- İnan, A. (1986). Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kalafat, Y. (2010). Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Karademir, F. Gümüş, N. İlhan, Z.& Korkut, A. (2014). Kürtçe-Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Koca, S. (2002). “Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat” , Türkler Yeni Türkiye Yayınları, (3): 15-37, Ankara.
- Levent, C. (2011). “Arapgir Tarihi”, Basılmamış Çalışmalar, Arapgir.
- Örnek, S.V. (2000). Türk Halkbilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Roux, J. P. (1994). Türklerin ve Moğolların Eski Dini (Çev: Aykut Kazancıgil), İşaret Yayınları, İstanbul.
- Şükün, Z. (1944). Farsça-Türkçe Lûgat Gencinei Güftar Ferhengi Ziya, Maarif Matbaası, İstanbul.
- Üstünova, K. (2011). “Erzurum Düğünlerinde Elma Atma Geleneği”, Milli Folklor, 23 (90): 145-155.
- Yakıcı, A. (1991).“Düğün Kelimesi ve Kültürümüzdeki Yeri Üzerine”, Millî Folklor, 3 (11): 33-36.
- Yalçınkaya, F. (2020). “Doğu Anadolu Alevilerinde Evlilikle İlgili Ritüeller”, Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi, (21): 219-254.
- Yaran, R. (1994). “Düğün”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, (10):15-16, İstanbul.
- Yiğit, N. (1997). “Arapgir Folkloru”, Lisans Bitirme Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Malatya.
- Yücel, F. (1967). Arapgir Tarihi, Arapgir Matbaası, Arapgir.